

милок і розташування елементів верстки, що сприяє більш детальному *вичитуванню видань* та запобігає ситуаціям щодо *порушення місць знаходження конкретних блоків* (це можуть бути заголовки, окремі рядки тексту, рисунки в цілому, а також їх фрагменти, зокрема обведення навколо важливих елементів рисунків тощо).

Всі згадувані Інтернет-сервіси та програми були оформлені як *інтерактивна схема* згідно з використанням їх на тому чи іншому етапі роботи над виданнями. Посилання на схему розміщено на сайті бібліотеки, на сторінці «Корисні Інтернет-сервіси для редагування й налаштування сайтів». Логотипи всіх вказаних ресурсів і програм є гіперпосиланнями на їх офіційні сайти.

УДК 378.4:06.055.8:004.738.5

Луханіна І. А.

DSpace як платформа для е-публікацій викладачів Маріупольського державного університету

Стрімкий розвиток інформаційних технологій та широке розповсюдження мережевих ресурсів на початку ХХІ століття призвели до проголошення Декларації відкритого доступу. Традиційна журнальна модель наукової комунікації, що у продовж тривалого часу залишалась основною, через постійне зростання цін на друковану продукцію та неоперативність поширення інформації все частіше визнається недосконалою. Альтернативою комерційній видавничій діяльності у справі розповсюдження наукової інформації є створення інституційних репозиторіїв відкритого доступу.

Питанням доступності результатів наукових досліджень та створення електронних архівів академічних спільнот з використанням вільного програмного забезпечення присвячено роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників: Г. М. Захарової, К. О. Кудима, О. Г. Кузьмінської, І. Л. Лінден, Ф. Ч. Лінден, В. М. Московкіна, О. В. Новицького, Г. Ю. Проскудіної, В. А. Резніченко, І. С. Солдатенка, Т. О. Ярошенко та ін.

Для організації роботи з файловими архівами та базами даних існує чимало програм, як комерційних, так і безкоштовних. Серед програм, що вільно поширюються, популярними на ринку інформаційних послуг є DSpace, EPrints, Greenstone та деякі інші. Ці системи мають підтримку обміну метаданими, що забезпечує глобальні послуги доступу та пошуку. Для побудови електронного наукового архіву Маріупольського державного університету обрано систему DSpace.

Платформу DSpace – сумісний проект Массачусетського технологічного інституту (Massachusetts Institute of Technology) та компанії Hewlett-Packard – вперше було запущено в листопаді 2002 року. З того часу розробниками представлено більше 10 версій.

На сьогодні в Україні функціонують 69 електронних архівів, створених з використанням програмного забезпечення DSpace (за даними dspace.org на вересень 2016 р.). Постійно зростаюча кількість користувачів, регулярне оновлення програми, наявність інформаційної підтримки є свідченням авторитету розробників та перспективності самого продукту. Крім того, DSpace має ряд функціональних особливостей, що роблять її зручною у використанні.

Система підтримує складну ієрархічну модель, яка може включати фонди (розділи), підфонди (підрозділи) різних рівнів та зібрання (колекції). Найвищим рівнем ієрархії є фонд, найнижчим – окремий матеріал (конкрет-

тний документ, на який створюється опис), обов'язковим (тобто таким, без якого не можливе включення певного матеріалу до архіву) – зібрання. Кожен матеріал належить до певного зібрання, але додатково може бути відображений і в інших через систему посилань.

Крім того, для кожного зібрання можна встановити набір стандартних метаданих (до 10), що будуть вноситися до системи автоматично. Це значно спрощує процес створення описів на матеріали, які мають ідентичні відомості про автора, редактора, видавництво, тематику тощо.

Здійснення описів публікацій у відповідності до міжнародних стандартів (Розширене Дублінське ядро) та використання протоколу для збору метаданих OAI-PMH (Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting) дає змогу інтеграції з міжнародними каталогами і реєстрами відкритого доступу та забезпечує глобальні послуги пошуку.

Опис кожного конкретного матеріалу містить дескриптор (handle), який можна використовувати для посилання на ресурс при цитуванні.

Для полегшення пошуку програма має зручну навігацію за авторами, заголовками, темами та датами публікацій. Користувачам DSpace надає можливість отримання автоматичних повідомлень електронною поштою про нові додавання завдяки сервісу «Підписка».

Створення та поповнення колекцій може відбуватися як централізовано, адміністратором системи, так і самостійно окремими авторами за умови наявності відповідного доступу та проходження авторизації.

Для перевірки та редагування матеріалів та пов'язаних з ними метаданих, що вносяться до архіву, система передбачає етап рецензування відповідальними особами.

Незважаючи на принцип відкритості електронного архіву, для обмеження доступу до певної інформації або

захисту документів авторським правом при завантаженні того чи іншого матеріалу можна встановити певні привілеї доступу, обравши групу користувачів (адміністратори, уповноважені особи, анонімні або авторизовані користувачі), дію, яку вони спроможні виконувати (перегляд, внесення змін, додавання, видалення або адміністрування) та терміни обмеження.

Ефективність функціонування електронного інституціонального архіву дозволяє відстежити модуль статистики. Для кожного окремого матеріалу, зібрання, підфонду або фонду доступна інформація як про загальну кількість переглядів за весь час з моменту створення ресурсу, так і за кожен місяць протягом останніх півроку, а також відомості про географію користувачької аудиторії за країнами та містами.

Система підтримує багатомовність. Значення метаданих можна вводити кількома мовами. При цьому на екран будуть виводитися всі. Мова веб-інтерфейсу визначається автоматично за замовчуванням. За бажанням можна додати можливість переключення мов. Однак, слід урахувати те, що назви фондів та зібрань, а також відомості про них не перекладаються, а залишаються тією мовою, якою вони були внесені до системи.

Ще одна перевага програмного продукту – підтримка великої кількості форматів даних з можливістю їхньої подальшої обробки (розпізнавання тексту з фото та ін.).

Враховуючи все зазначене вище, можна зробити наступні висновки. DSpace – це зручна система з відкритим кодом, що не поступається комерційним аналогам. Використання DSpace для створення електронних архівів наукових публікацій сприяє поширенню досліджень в мережі Інтернет і, як наслідок, зростанню індексу цитування, та забезпечує довгостроковий доступ і зберігання матеріалів.

Література

1. Кудим К. А. Создание научных электронных библиотек с помощью системы DSpace / К. А. Кудим, Г. Ю. Проскудина, В. А. Резниченко // Проблеми програмування. – 2007. – № 3. – С. 49–60.
2. Пасынкова Е. В. Использование программного обеспечения DSpace для создания полнотекстовых баз данных НТБ ПГТУ / Е. В. Пасынкова // Использование современных технологий для создания библиотечного информационного продукта : материалы III городской научно-практической конференции библиотек г. Мариуполя, г. Мариуполь, 31 окт. 2013 г. / под ред. А. П. Шакулы. – Мариуполь : МДУ, 2014. – С. 8–15.
3. Ярошенко Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років / Т. Ярошенко // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 5 – С. 3–10.
4. DSpace : software web site [Electronic resource] / DuraSpace. – Electronic data and program. – Mode of access: <http://www.dspace.org/>.

УДК 025.12:004.42

Ребро Д. Л.

Вільне програмне забезпечення у видавничій діяльності бібліотек

Видавництво як галузь економіки і невід’ємна частина культури людства знаходиться у процесі реформування з виключно друкарської в інформаційну. Розши-

ББК 78
УДК 02

Відповідальний за випуск: директор наукової бібліотеки Маріупольського державного університету Шакула А. П.

Комп'ютерна верстка: Дейниченко О. В.

*Рекомендовано до друку
науково-методичною радою НБ МДУ
(протокол № від . .2016 р.).*

В42 Видавнича діяльність бібліотек Маріуполя: напрямки та нові моделі розвитку : матеріали V міської науково-практичної конференції бібліотек м. Маріуполя. 29 вересня 2016 р. / під ред. А. П. Шакули. – Маріуполь : МДУ, 2016. – 137 с.

Видання містить тези доповідей, у яких охарактеризована видавнича діяльність окремих бібліотек Маріуполя, відображено особливості використання програмного забезпечення під час створення й редагування видавничої продукції та інтеграції електронних копій видань у міжнародний інформаційний простір, роль університетських бібліотек у редакційно-видавничій діяльності ВНЗ, тощо.

Видання рекомендовано співробітникам бібліотек, а також всім, хто цікавиться напрямками діяльності бібліотек різних систем та відомств.

ББК 78
УДК 02

© Наукова бібліотека МДУ, 2016
© Акульшина А.В., Бурова І.В., Вакуленко А.І., Гельвіх А.В., Головач В.В., Гроздова І.В., Дейниченко О.В., Кіор Н.Д., Ковтуненко Н.А., Кригіна О.В., Кудлай В.О., Лісогор В.А., Луханіна І.А., Манякіна О.С., Міліціна Л.В., Назар'ва С.В., Натяма С.В., Науменко В.Д., Нікольченко Ю.М., Орехова С.Є., Охрімченко О.В., Пасинкова О.В., Ребро Д.Л., Сивак О.А., Ткаченко Т.В., Шакула А.П., Шевцова М.Л., Яковенко Ю.Є., 2016